CONSTITUIREA SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR SOVIETIC ÎN RSSM (1940-1941)[1]

Liliana Rotaru

Cuvinte-cheie: regim comunist, politică națională, RSSM, instituții de învățământ superior, Institutul Agricol din Chișinău, Institutul Pedagogic din Chișinău, Institutul Pedagogic din Tiraspol.

Context

După semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, armata sovietică a ocupat, în iunie 1940, Basarabia și Bucovina de Nord și, trecând părțile de sud și de nord ale provinciei românești la RSS Ucraineană și unind partea centrală a Basarabiei cu fosta RASSM, guvernul de la Moscova a creat, la 2 august 1940, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Ulterior, autoritățile sovietice au demarat în nou-creata republică unională procese de „construcție a socialismului". Noul regim a impus într-o manieră concertată și concentrată structurile politice de tip sovietic, un nou mod de organizare și funcționare a activității economice și a vieții sociale, un „adevăr comunist" despre istoria, cultura și limba vorbită de locuitori Basarabiei și, desigur, o „nouă educație". Școala – de toate tipurile și nivelele – trebuia să devină și în Basarabia, așa cum era în restul Uniunii Sovietice, o mașină de propagandă ideologică, una dintre principalele instituții care să susțină noua ordine politică, care să creeze un fundament social și loialități naționale regimului comunist și, în cele din urmă, să formeze „omul nou", integrat în identitatea supraetnică, numită „popor sovietic" – deznaționalizat, îndoctrinat cu ideologie marxist-leninistă, rusificat și rusianizat, cu o patrie socialistă comună – Uniunea Sovietică și cu un scop comun – construirea comunismului.

Îndată după anexarea Basarabiei, autoritățile au pornit un proces de înlocuire a sistemului de învățământ românesc cu cel de tip sovietic, creând o rețea amplă de instituții de învățământ de toate nivelele și tipurile pe întreg teritoriul RSSM. Statisticile de sorginte sovietică indică cifre diferite cu privire la numărul de școli pe care le-au (re) organizat sovieticii în RSSM până către începutul anului 1941. Două documente de arhivă, ambele datate cu 1 ianuarie 1941, fiind semnate de același funcționar de stat, purtând același titlu și puse în dosarul de arhivă unul după altul, indică un număr diferit de instituții de învățământ sovietice în RSSM în această perioadă. Astfel, unul dintre documente indică asupra unui număr de 1256 de școli primare (inclusiv, 1171 în Basarabia și doar 85 în stânga Nistrului), 545 școli medii incomplete (467 în dreapta și 78 de școli în stânga Nistrului) și 96 de școli medii (63 de școli medii în dreapta și 33 în stânga Nistrului)[2], pe când celălalt document prezintă cifra de 1457 de școli primare, 322 de școli medii incomplete și 92 de școli medii[3]. Totodată, primul istoric al învățământului sovietic moldovenesc, Onufrie Andrus, susține (fără a face referință la vreun document) că în anul 1940 au fost deschise pe teritoriul RSSM 1461 de școli „începătoare", 285 – „mijlocii necomplecte" și 85 de școli „mijlocii" (Андрус 1951, 189), cifre care nu corespund niciunei dintre variantele expuse mai sus. Mai mult decât atât, alt istoric al învățământului sovietic moldovenesc, Timofei Crăciun, susține, într-o lucrare a sa, că la 1 ianuarie 1941 în RSSM funcționau 1 896 de școli, inclusiv 1478 primare, 327 școli medii incomplete și 91 de școli medii, menționând că își bazează cercetarea pe statisticile Comisariatului Poporului pentru învățământ al RSSM, dar fără a indica locul păstrării acestor surse (Крачун 1985, 212). Trecând peste informațiile numerice atât de diferite despre școlile din RSSM în anul de învățământ 1940-1941, numărul de instituții de învățământ indicat în statisticile sovietice, oricare l-am lua în calcul, rămânea mult mai mic decât numărul de școli românești în Basarabia interbelică (Boldur 1992, 508), chiar dacă sovieticii pre-

[1] Studiul a fost elaborat în cadrul proiectului nr. 20.80009.1606.11 *Patrimoniul academic universitar din RSS Moldovenească: investigarea și valorificarea bunelor practici.*

[2] Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 2848, inv. 2, d. 1, f. 3.

[3] ANRM, F. 2848, inv. 2, d. 1, ff. 4-6.

făcuseră o bună parte a acestor şcoli în instituţii de învăţământ de tip sovietic. Menţionăm că nu este tema acestei cercetări stabilirea numărului real de şcoli care au funcţionat în RSSM în prima perioadă a ocupaţiei sovietice, dar considerăm digresiunea necesară, în măsura în care aceasta indică asupra gradului de credibilitate a surselor de origine sovietică (chiar şi a statisticilor oficiale şi de uz intern) şi asupra felului în care autorităţile comuniste coroborau statisticile cu interesele ideologice şi propagandistice, cel puţin în faza de consolidare a regimului. De asemenea, numărul şcolilor, în special al celor medii, precum şi numărul de persoane şcolarizate şi al absolvenţilor sunt importante, pentru a stabili sursa de recrutare a studenţilor în instituţiile de învăţământ superior, care au fost create de sovietici în această perioadă[4].

Propaganda comunistă susţinea în mod constant şi frecvent că statul sovietic, în comparaţie cu „regimul burghezo-moşieresc român", care „a condamnat cea mai mare parte a populaţiei din Moldova la ignoranţă şi obscuritate", îşi propune să alfabetizeze întreaga populaţie a RSSM şi să creeze aici o societate modernă, cultă şi echitabilă[5], pe înţelesul sovieticilor. Pentru a face populaţia Basarabiei să creadă în intenţiile expuse ale regimului, autorităţile sovietice au deschis într-un ritm precipitat, împreună cu şcolile din învăţământul general, un număr mare de alte instituţii de învăţământ profesional mediu, mediu de specialitate şi superior[6], creând în RSSM un sistem educaţional complex şi de anvergură. Deja la 21 august 1940, guvernul de la Moscova dădea indicaţii Comisariatului Poporului pentru agricultură al URSS să organizeze la Chişinău un institut agricol cu trei facultăţi şi „permitea" (разрешить) SCP al RSSM organizarea unui institut pedagogic la Chişinău şi câte un institut învăţătoresc în oraşele Bălţi şi Bender[7]. Este clară şi explicabilă această „grijă" a autorităţilor unionale pentru domeniul agricol şi pedagogic, or sovieticii nu intenţionau să modifice caracterul agrar al republicii, înainte ca educaţia de tip sovietic să producă schimbările sociale şi de mentalitate necesare pentru perpetuarea regimului comunist în RSSM. Dar pentru funcţionarii aşezaţi în posturile de conducere de la Chişinău domeniul educaţional a devenit unul de prioritate maximă, din momentul când guvernul central ordonase „şcolarizarea totală a copiilor de vârstă şcolară" şi „lichidarea analfabetismului populaţiei mature"[8], iar o bună parte a posturilor didactice în şcolile deschise pentru anul de învăţământ 1940-1941 au rămas neacoperite. Puţinii învăţători care au mai rămas în Basarabia după anexare, nici pe aproape nu puteau acoperi necesarul de cadre didactice, iar cei 600 de învăţători trimişi din RSS Ucraineană şi RSFSR, crearea unor clase mari de 35-40 de elevi, precum şi alte măsuri de optimizare nu erau suficiente pentru a desfăşura activităţile didactice conform noului program şcolar.

Ex nihilo nihil fit. Crearea instituţiilor de învăţământ superior

În contextul deficitului cras de personal didactic pentru învăţământul general, SCP şi CC al PC(b) M au aprobat, la 23 august 1940, o hotărâre cu antetul „strict secret", prin care dispuneau crearea la Chişinău a unui „institut pedagogic cu limba moldovenească de predare" şi a patru şcoli pedagogice – două la Chişinău şi una la Orhei, „cu predarea în limba moldovenească" şi una – cu limba rusă de predare – la Bender. Tot în acest context, autorităţile mai ordonau şi crearea unei şcoli de iluminare politică din Soroca pentru pregătirea bibliotecarilor şi lucrătorilor de „club"[9]. Prin aceeaşi hotărâre, comitetelor executive ale judeţelor pe teritoriile cărora se deschideau instituţiile de învăţământ, li s-a indicat să repare clădirile blocurilor de studii, să identifice case pentru a fi transformate în cămine studenţeşti şi să le asigure cu lemne de foc pentru încălzire în sezonul rece. Totodată, Comisariatul Poporului pentru învăţământ al RSSM a fost responsabilizat să asigure catedrele instituţiilor de învăţământ superior şi mediu de specialitate cu personal didactic, să organizeze admiterea studenţilor şi să utileze catedrele şi laboratoarele, astfel încât anul de studii să înceapă în timp util. Ţinând cont de faptul că hotărârea a fost aprobată târziu faţă de începutul anului şcolar în sistemul educaţional sovietic şi autorităţile republicane şi locale nu ar fi reuşit să realizeze obiectivele fixate, s-a decis începerea anului de studii la 1 octombrie 1940[10].

[4] Despre asigurarea logistică şi calitatea studiilor în şcolile din învăţământul general sovietic în perioada 1940-1941 vezi: Ţăranu 2010, 11-17.

[5] ANRM, F. 2991, inv. 1, d. 10, ff. 53-53 vs.

[6] ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 2, ff. 142-143.

[7] Arhiva Organizaţiilor Social-Politice din Republica Moldova (AOSPRM), F. 51, inv. 1, d. 39, f. 25.

[8] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 39, f. 23.

[9] ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 2, ff. 142-143.

[10] ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 2, f. 143.

Deşi la Tiraspol funcţiona încă din anul 1932 o instituţie de învăţământ superior cu profil agrar – Institutul de Horticultură (Turiţă, Chirtoagă 2013, 50-57), iar cei mai mulţi profesori şi studenţi (chiar şi basarabeni) ai Facultăţii de Agronomie de la Chişinău s-au evacuat în dreapta Prutului după anexarea Basarabiei, autorităţile sovietice au decis să creeze în capitala Moldovei Sovietice un institut agricol în vara anului 1940. În arhivele naţionale încă nu a fost identificat vreun document emis de autorităţile RSSM, prin care să se decidă deschiderea Institutului Agricol de la Chişinău, un fel de act de constituire a acestei instituţii (fapt consemnat şi în inventarul fondului de arhivă), dar putem considera drept „data naşterii" Institutului Agricol de la Chişinău ziua de 21 august 1940 – dată la care V. Molotov şi I. Stalin obligau Comisariatul agriculturi al URSS şi SCP al RSSM să organizeze la Chişinău un institut agricol, alături de alte măsuri de consolidare în teritoriile recent anexate. Suntem convinşi că instituţia de învăţământ superior agricol a fost creată şi funcţiona în prima jumătate a anului de învăţământ 1940-1941, or la 28 octombrie 1940 SCP al RSSM şi CC al PC(b)M aprobă o hotărâre cu privire la măsurile de consolidare a Institutului Agricol din Chişinău[11]. În acelaşi timp, întrucât Comisariatul pentru agricultură al RSSM (în subordinea căruia fusese pus Institutul) „nu avea suficientă experienţă pentru a organiza activitatea didactico-metodică a instituţiei agricole", la 16 ianuarie 1941, guvernul solicita transferul Institutului în subordinea Comisariatului Poporului pentru agricultură al URSS[12], iar la 20 februarie 1941, Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM conferă Institutului numele revoluţionarului şi liderului bolşevic de origine română – Mihail Vasilievici Frunze[13].

În aceeaşi ordine de idei, pe un sol bine pregătit de cele trei instituţii de învăţământ muzical din Basarabia interbelică – Conservatorul Unirea, creat în anul 1919, Conservatorul Naţional (1926) şi cel Municipal, fondat în anul 1936 – , la 20 septembrie 1940, CC al PC(b)M şi SCP al RSSM decid să „deschidă" la Chişinău un Conservator de Stat, „în scopul pregătirii cadrelor în domeniul artelor"[14].

Cu toate că autorităţile sovietice insistau – din motive ideologice şi propagandistice – că „regimul burghezo-moşieresc român" i-a ţinut pe basarabeni într-o stare de „obscuritate" şi i-a privat de posibilitatea de a urma studii profesionale, suntem determinaţi să conchidem că, prin „deschiderea" punctată a instituţiilor de învăţământ superior menţionate mai sus, regimul nu a făcut decât să reconstruiască şi să înmulţească, după chipul şi asemănarea celor sovietice, instituţiile care, în mare parte, au existat în Basarabia interbelică. În tumultul evenimentelor şi proceselor de sovietizare a Basarabiei şi a războiului ce a urmat, mai multe documente de organizare, de reglementare a activităţii şi de funcţionare a instituţiilor de învăţământ superior fie nu s-au elaborat, fie s-au pierdut în peregrinările arhivelor în timpul evacuărilor şi reevacuărilor din anii războiului sovieto-german. Pe de altă parte, pentru că documentele pe care le păstrează arhivele din Republica Moldova prezintă informaţii contradictorii, numărul de şcoli superioare care urmau a fi create, numărul celor care au fost deschise şi a celor care au funcţionat cu adevărat pe teritoriul Moldovei Sovietice, în perioada 1940-1941, poate fi stabilit doar aproximativ.

Într-o listă semnată la 1 ianuarie 1941 de către un înalt funcţionar al administraţiei guvernului de la Chişinău, în RSSM erau înregistrate nouă instituţii de învăţământ superior, inclusiv patru şcoli superioare pedagogice: Institutul Pedagogic de la Chişinău, Institutul Pedagogic din Tiraspol, Institutul Învăţătoresc din Chişinău, Institutul Învăţătoresc din Tiraspol – ultimele două cu durata de studii de doi ani, două institute pedagogice cu frecvenţă redusă – unul la Chişinău şi altul la Tiraspol; două instituţii de învăţământ superior cu profil agrar – Institutul Agricol de viticultură şi zootehnie la Chişinău şi „Institutul Agricol de pomicultură şi viticultură"/Horticultură la Tiraspol, şi o instituţie superioară cu profil artistic – Conservatorul din Chişinău[15].

Cu puţin peste o lună, la primul congres al PC(b) M, Mihail Borodin, secretarul CC al PC(b)M, trecând în revistă succesele numerice ale puterii sovietice în RSSM până la 6 februarie 1941, menţionează faptul că în Moldova Sovietică funcţionează *şase instituţii de învăţământ superior şi mediu de specialitate şi un Conservator*[16],

[11] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 43-48.
[12] ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 7, f. 72.
[13] ANRM, F. 1933, inv. 2, d. 1, ff. 1.
[14] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 6, f. 48.
[15] ANRM, F.2848, inv. 2, d. 1, ff. 7-10.
[16] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 41, f. 10, 13-14.

fără a specifica care sunt aceste şcoli superioare şi medii de specialitate.

Totodată, dispunând păstrarea burselor calculate la 1 septembrie 1940 pentru studenţii care îşi fac studiile în instituţiile de învăţământ superior din oraşele Chişinău, Cernăuţi şi Akkerman în anul de învăţământ 1940-1941, SCP al URSS indică în hotărârea din 2 ianuarie 1940, asupra unui institut pedagogic, a unui institut învăţătoresc şi asupra unui institut agricol, toate cu reşedinţa în oraşul Chişinău[17], şi nu menţionează instituţiile de învăţământ superior din oraşul Tiraspol.

Procesul de construcţie a sistemului de educaţie superioară în RSSM a fost destul de larg, dar reflectat unilateral în presa de la Chişinău, binenînţeles, urmărind scopuri propagandistice în primul rând. Conştienţi de gradul de credibilitate a izvorului publicistic, menţionăm că într-un articol publicat la 16 mai 1941 în ziarul republican „Moldova Soţialistă", autorul (necunoscut) susţinea că „Amu, în Moldova Sovietică avem două institute pedagojişe, 2 institute de învăţători, 6 şcoli pedagojişe, un combinat de învăţători, două institute agricole [...]" (MC (113) 1941, 1). Cu câteva zile mai devreme, inspectorul Direcţiei şcoli superioare a Comisariatului Poporului pentru învăţământ al RSSM, raportând despre îndeplinirea obiectivelor fixate de Congresul al XVIII-lea al PC(b) din întreaga Uniune în domeniul învăţământului şi educaţiei, semnala că „Amu în Respublica noastră Moldovenească sânt 2 institute pedagojişe, 2 institute de învăţători, 6 şcoli pedagojişe şi un combinat de învăţământ [...]" (MC (116) 1941, 2).

Şi istoricii sovietici ai învăţământului din RSSM, Onufrie Andrus şi Timofei Crăciun nu cunoşteau numărul real al şcolilor superioare deschise sau/şi funcţionale în perioada primei ocupaţii sovietice. Onufrie Andrus, fost Comisar al Poporului pentru învăţământ al RSSM, susţinea în încheierea capitolului despre învăţământul din RSSM în perioada 1940-1941: „cu ţelul de a pregăti cadre calificate pentru gospodăria norodnică a republicii, au fost deschise 6 şcoli înalte [...]" (Андрус 1951, 197), în timp ce Timofei Crăciun afirmă precum că „în anul de studii 1940-1941 în republică funcţionau 30 de instituţii medii de specialitate şi 7 instituţii de învăţământ superior [...]" (Крачун 1985, 214).

Incertitudinea autorităţilor de stat şi de partid, a reprezentanţilor mediului academic şi a presei republicane cu privire la numărul instituţiilor de învăţământ superior, care au fost deschise şi au funcţionat în anii 1940-1941, ne determină să concluzionăm că sovieticii – de la Moscova sau de la Chişinău –, reieşind din necesităţile politico-ideologice şi cele ale noii economii, probabil, au dispus să fie create un număr mai mare de instituţii de învăţământ superior decât au putut să le deschidă şi să le asigure funcţionalitatea. Şi academicianul Valeriu Pasat, analizând această perioadă din istoria RSSM, susţinea că „de multe ori [...] insuficienţa resurselor făceau ca deciziile luate să rămână doar pe hârtie (Pasat 2011, 79). Considerăm că această situaţie a condiţionat înregistrarea unui număr diferit de şcoli superioare în sursele şi istoriografia pentru anii 1940-1941. În aşa mod, ne propunem să analizăm, în ceea ce urmează, în baza surselor de care dispunem la moment, procesul de înfiinţare şi consolidare a capacităţilor instituţionale doar a şcolilor superioare despre care avem certitudinea că au desfăşurat activitate în perioada primei anexări a Basarabiei: cele două institute pedagogice de la Chişinău şi Tiraspol, Institutul Învăţătoresc din Chişinău şi cel de la Tiraspol, institutele agricole din Chişinău şi Tiraspol şi Conservatorul de la Chişinău.

Patrimoniu nou, dar vechi

Înfiinţarea oricărei instituţii de învăţământ superior implică o multitudine de probleme organizatorice şi, pe lângă dificultatea de coagulare a unui corp ştiinţifico-didactic, inerent organizării procesului academic profesionist, şi a unui contingent de studenţi suficient de bine formaţi la treapta precedentă, ca să poată asimila şi să-şi poată forma competenţa profesională, una dintre problemele prioritare în deschiderea şcolii superioare este constituirea patrimoniului material, sau a „bazei tehnico-materiale", dacă e să utilizăm sovietismele.

Prin hotărârea cu privire la crearea instituţiilor de învăţământ superior şi mediu de specialitate în RSSM din 23 august 1940, prima instituţie de învăţământ superior creată în Basarabia, Institutul Pedagogic din Chişinău, era organizată în clădirea Şcolii eparhiale de fete din Chişinău (MC (21) 1940, 2)[18] – instituţie de învăţământ secundar, deschisă în anul 1864, care a continuat şi în peri-

[17] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 38, f. 49.

[18] ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 2, ff. 142.

oada interbelică să pregătească absolventele sale pentru o carieră didactică. De vreme ce complexul de clădiri din zona gării Chişinău fusese construit pentru a găzdui o instituţie de învăţământ, Institutul Pedagogic a moştenit un bloc de studii cu 12 aule, o bibliotecă cu sală de lectură pentru 200 de persoane, o cantină pentru 630 de persoane şi un cămin, în care au fost cazaţi toţi studenţii nerezidenţi în urbea Chişinăului (Universitatea 2000, 7, 9). Astfel, „noua" instituţie pedagogică urma să exploateze nu doar blocul de studii cu o suprafaţă utilă de 6 280 de m², căminul având peste 2 400 de m² şi celelalte obiecte de patrimoniu material al Şcolii eparhiale, dar şi o tradiţie locală, românească, de formare a cadrelor didactice pentru şcoala generală, dar deja sovietică.

În ce priveşte Institutul Agricol, organizat la Chişinău în vara anului 1940, se pare că a moştenit doar o parte din patrimoniul material (edificii, ferme, câmpuri, vii şi livezi experimentale, vile ş.a.) al Facultăţii de Agronomie a Politehnicii „G. Asachi" de la Iaşi[19], or în decizia din 28 octombrie 1940, SCP al RSSM şi CC al PC(b)M indicau Comisarului pentru agricultură al RSSM să identifice modalităţi cât mai raţionale de utilizare a gospodăriilor şi imobilelor fostei Facultăţi de agronomie, care nu au fost transmise Institutului Agricol. Conducerea sovietică de la Chişinău a trecut în gestiunea noii şcoli superioare cu profil agricol doar „lotul didactico-experimental din preajma institutului cu o suprafaţă de 66 ha şi gospodăriile fostelor vile ale lui Romanov şi Ioncu având o suprafaţă de 25 de ha, ferma zootehnică de la Costiujeni şi vila lui Costin". În via Costiujeni şi pe terenurile limitrofe neexploatate, Institutul trebuia să organizeze o staţie pomicolă şi viticolă ştiinţifico-experimentală[20]. În afară de aceste imobile-proprietăţi ale Facultăţi de agronomie, Institutului i-a mai fost transmisă în folosinţă şi o parte a fostei colonii germane „Anenii Noi", cu o suprafaţă de 1000 de ha şi 40 de gospodării pentru organizarea unei gospodării didactico-experimentale[21]. Textul documentului menţionat (dar şi alte documente care se mai păstrează în dosarele de arhivă) nu indică expres care a fost soarta celorlalte imobile şi gospodării experimentale (de ex. Pepiniera de la Bucovăţ, punctul agronomic Todireşti, fermele de la Manzâr şi Vasilcău-Trifăuţi etc.) ale Facultăţii de agronomie de la Chişinău în prima ocupaţie sovietică. În ce priveşte sediul Institutului, acesta s-a aflat tot în clădirea principală a Facultăţii de agronomie de pe str. Livezilor 111 (astăzi A. Mateevici). Probabil, sistemul autonom de încălzire cu aburi al clădirii de tip Kauffer (una dintre cele mai eficiente şi mai calitative tehnologii), era prea costisitor pentru noua putere de la Chişinău, aşa că aceasta din urmă indică direcţiei Institutului Agricol să adapteze sistemul de încălzire al edificiului, proiectat de arhitectorul Vladimir Ţâganko şi executat de filiala din Odesa a Uzinei de Construcţii de Maşini I. Arkuşevski din oraşul Lodz (Mustaţă, Ciocanu 2020, 64), pentru utilizarea combustibilului solid[22]. Peste puţin timp de la adoptarea acestei hotărâri însă, clădirea sediului central a fost grav avariată de cutremurul cu magnitudinea de 7,4 grade pe scara Richter, care s-a produs în dimineaţa lui 10 noiembrie 1940. În scurt timp după cutremur, SCP al RSSM a alocat 1 mln. de rub. pentru restabilirea corpului principal al Institutului Agricol din Chişinău, din cele 12 mln. prevăzute de Gosplan pentru lichidarea consecinţelor calamităţii în or. Chişinău. Conform hotărârii de guvern, banii alocaţi urmau a fi cheltuiţi pentru construcţia unui nou bloc de studii, or gradul de distrugere a edificiului vechi nu permitea refacerea lui în starea iniţială. Autorităţile decideau să demoleze definitiv etajul doi şi mansarda şi să păstreze doar etajul întâi, care trebuia restabilit şi acoperit[23]. Lucrările de restabilire a corpului principal al Institutului s-au împotmolit din motive lesne de înţeles, iar proiectul elaborat de organizaţia moldovenească de proiectare urbană civilă (Moldgrajdanproiekt) şi aprobat de guvernul RSSM a fost trimis pentru o altă expertiză Institutului de inginerie civilă din Odesa. Profesorul Nicolai Zarembo-Vladâceanski, care a analizat proiectul tehnic menţionat, a conchis că acesta nu este fezabil, or edificiul cu un etaj, care se propunea să fie construit lângă clădirea veche a Institutului, nu va fi echivalent etajului al doilea al clădirii distruse de cutremur şi nu o va putea compensa în planul necesităţilor educaţionale. Pe deasupra, profesorul-inginer odesit a susţinut că edificiul distrus de cutremur trebuie restabilit în forma sa originală, care includea un subsol şi două etaje supraterane, în aşa fel reducându-se şi costurile de construcţie, restaurându-se o clădire

[19] Despre imobilele Facultăţii de Agricultură/Agronomie de la Chişinău vezi: Turiţă, Chirtoagă 2013, 26-32.
[20] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 43-44.
[21] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 44.
[22] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 48.
[23] ANRM, F. 2848, inv. 22, d. 1, f. 9-10.

istorică, dar şi asigurându-se Institutul cu numărul necesar de încăperi cu destinaţie didactică. Opinia argumentată a profesorului Zarembo-Vladâceanski a convins guvernul RSSM să-şi anuleze propria hotărâre din 7 ianuarie 1941, astfel salvând clădirea în care Sfatul Ţării a votat unirea cu România.

Direcţia Institutului iniţiase, în primăvara lui 1941, o campanie de recrutare a studenţilor pentru anul de studii 1941-1942, dar clădirea principală a rămas în ruine şi în vara anului 1941. Sesizat de autorităţile Institutului, Biroul CC al PC(b)M a pus în discuţie problema reconstrucţiei clădirii de pe str. Livezilor la şedinţa din 17 iunie 1941, aprobând şi câteva măsuri care să asigure funcţionalitatea instituţiei de învăţământ agricol în anul academic 1941-1942. Autoritatea de partid obliga Trustul moldovenesc al construcţiilor civil-locative să înceapă imediat lucrările de reparaţie a blocului principal al Institutului, astfel încât aceste lucrări să fie finisate până la 1 octombrie 1941[24]. Prin aceeaşi hotărâre, Biroul CC al PC(b)M dispune guvernului RSSM să elibereze până la 20 iulie 1941 clădirea Tehnicumului de mecanizare de pe strada Reniiskaia (astăzi Kogălniceanu) şi s-o transmită Institutului Agricol, care, la rândul lui, să organizeze acolo un cămin studenţesc şi laboratoare didactice. De asemenea, documentul semnat de P. Borodin, secretarul CC al PC(b)M obliga Comitetul Executiv al or. Chişinău să elibereze casa nr. 36 de pe str. „28 iunie" (astăzi Vlaicu Pârcălab) şi s-o transmită Institutului pentru cazarea personalului ştiinţifico-didactic[25]. Este binecunoscut faptul că de multe ori deciziile autorităţilor republicane rămâneau neexecutate din varii motive. Cu atât mai mult în acest caz, or peste mai puţin de o săptămână va începe războiul sovieto-german şi evacuarea instituţiilor sovietice de pe teritoriile RSSM.

Autorităţile republicane au manifestat o preocupare specială pentru organizarea şi consolidarea capacităţilor instituţionale ale Institutului Agricol din Chişinău, or acesta urma „să pregătească cadre de înaltă calificare pentru agricultura" Moldovei Sovietice. Pe lângă faptul că Institutul a fost organizat în baza Facultăţii de Agronomie şi a preluat, odată cu clădirea principală, mai multe utilaje agricole, imobile, ferme şi gospodării experimentale, instituţiei agricole moldoveneşti de la Chişinău i-a fost transmis în folosinţă tot utilajul didactic şi biblioteca de aproximativ 100 000 de cărţi ale fostei Academii a agriculturii socialiste de la Moscova[26]. Aşa cum menţiona la organizarea Universităţii de Stat din Moldova primul ei rector Ivan Leonov, autorităţile aprobau deciziile repede şi uşor, dar le executau mai greu sau nu le executau deloc, situaţia fiind valabilă şi în anul 1940-1941 în privinţa Institutului Agricol de la Chişinău. Cu puţin înainte de începerea războiului sovieto-german şi în toiul campaniei de admitere a studenţilor, Biroul CC al PC(b)M semnala asupra atitudinii insuficient de serioase a Comisariatului pentru agricultură al RSSM, a executivului orăşenesc şi a Comitetului orăşenesc de partid Chişinău, care nu s-au îngrijit să asigure profesorii invitaţi la Institut cu locuinţe şi aceştia rămâneau să locuiască în cămin sau chiar în blocul de studii şi în iunie 1941, nu au dispus şi organizat eliberarea blocului de studii de locatarii „care nu au nimic în comun cu institutul", nu au cazat studenţii în cămin, iar utilajul scump şi biblioteca au rămas împrăştiate în dezordine prin subsolurile clădirii principale, în care încă nu s-au început reparaţiile[27]. Prin urmare, spre deosebire de alte şcoli superioare din RSSM, Institutul Agricol de la Chişinău nu a fost întemeiat pe un loc viran, patrimoniul material al instituţiei constituindu-se în cea mai mare parte din moştenirea preluată de la Facultatea de Agronomie a Politehnicii ieşene, dar şi din bunurile transmise de instituţia de profil de la Moscova. Cu toate acestea, direcţia Institutului, autorităţile republicane şi orăşeneşti responsabilizate să gestioneze aceste bunuri constitutive, din neglijenţă sau din cauza lipsei de experienţă, le-au lăsat nici orânduite, dar nici exploatate conform destinaţiei.

În ce priveşte instituţiile de învăţământ superior cu sediul în or. Tiraspol, acestea şi-au continuat activitatea, utilizând şi în anul de studii 1940-1941 patrimoniul şi imobilele construite *ad hoc* în anii '30. Institutul de horticultură „G.I. Kotovski" din Tiraspol trecuse în anul 1935 într-un bloc nou, care, împreună cu căminul studenţesc, au fost construite „la marginea oraşului pe loc gol" (Turiţă, Chirtoagă 2013, 51), iar Institutul Pedagogic de Stat „T.G. Şevcenko" îşi continua activitatea, împărţind complexul din str. 25 Octombrie

[24] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 75, ff. 22-24.
[25] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 75, f. 23.
[26] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 75, ff. 23-24.
[27] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 75, f. 24.

(uliţa 25 Octiabria, no. 138 (MC (104) 1941, 4)) cu Institutul Învăţătoresc din Tiraspol.

Despre Conservatorul de la Chişinău aflăm dintr-un anunţ cu privire la admiterea studenţilor pentru anul 1941-1942 că sediul central şi sălile de clasă se aflau în clădirea nr. 61 de pe str. 28 iunie (MC (116) 1941, 1), probabil, în clădirea fostului Conservator *Municipal*, care se afla pe str. Regina Maria 51 (actuala str. Vlaicu Pârcălab), în conformitate cu anuarul Chişinăului pe anul 1940 (Anuarul 1940, 50).

Constatăm, astfel, că instituţiile de învăţământ superior, înfiinţate de sovietici pe teritoriul RSSM din dreapta Nistrului în perioada 1940-1941, au fost create cu utilizarea masivă a patrimoniului material al instituţiilor de învăţământ româneşti, ce funcţionaseră în perioada interbelică în Basarabia. În schimb, personalul, responsabilizat să organizeze şi să gestioneze aceste şcoli superioare, a fost „importat" mai ales din stânga Nistrului.

Cadrele decid totul!

Misiunea de organizare a Institutului Pedagogic din Chişinău a fost pusă în sarcina lui Macarie Radul, încă doctorand la anul III al Universităţii de Stat din Odesa, dar care avea o experienţă administrativă şi organizatorică, ocupând, în anii 1933-1940, mai întâi funcţia de adjunct şi apoi, o scurtă perioadă (1939-1940), de director al Institutului Pedagogic de la Tiraspol. Deşi Macarie Radul ocupa *de facto* postul de director al Institutului, Biroul CC al PC(b)M l-a aprobat pentru funcţia în cauză, după o examinare minuţioasă, abia la 1 aprilie 1941[28]. Macarie Radu era secundat în această funcţie de Serghei Galuşcenko, care s-a născut în satul Lipeţchi din ţinutul Ananiev, gubernia Herson a Imperiului Rus şi care absolvise Institutul Pedagogic din Tiraspol în anul 1939, apoi fusese lăsat în calitate de lector la Catedra de istorie a acestei instituţii (Universitatea 2000, 336). Macarie Radul era şi director al Institutul Învăţătoresc din Chişinău, instituţie ce funcţiona în cadrul Institutului Pedagogic, dar care era gestionată de un director adjunct, funcţie ocupată în anul academic 1940-1941 de Moise Ursul, născut şi el în satul Ghidirim din stânga Nistrului şi absolvent al Universităţii din Odesa în anul 1939 (MC (121) 1941, 2).

[28] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 63, ff. 158-159.

Odată ce Macarie Radul a fost transferat la Institutul Pedagogic din Chişinău, director al Institutului Pedagogic din Tiraspol a fost numit Afanasie Baranovschi, absolvent şi apoi angajat la Institut în anul 1932. Fiind şef al Catedrei de botanică şi decan al Facultăţii de ştiinţe ale naturii la Institutul Pedagogic din Tiraspol, Afanasie Baranovschi a exercitat funcţia de director încă din septembrie 1940 (Бутурина и др. 2005, 12), dar, ca şi în cazul lui Macarie Radul, a fost confirmat în post de Biroul CC al PC(b)M la 1 aprilie 1941[29]. În timp ce Institutul Învăţătoresc din Chişinău nu avea un director, funcţia fiind exercitată de directorul Institutlui Pedagogic, în fruntea Institutului Învăţătoresc de la Tiraspol a fost numit director Luca Skromnâi, un ucrainean cu studii superioare, care a ocupat diferite posturi în organele ce administrau învăţământul public în RASSM[30].

Sursele accesibile sunt foarte sumare în informaţii despre cele două persoane care au ocupat funcţia de director la „Institutul săteanogospodăresc" din Chişinău. Cunoaştem că primul director al Institutului Agricol din Chişinău era N. Bosoi, responsabilizat de autorităţile sovietice de stat şi de partid să organizeze şi să consolideze capacităţile instituţionale în toamna anului 1940[31]. Probabil , N. Bosoi nu-şi realiza misiunea, or la 28 octombrie 1940 SCP şi CC al PC(b)M pune în sarcina Comisarului Poporului pentru agricultură al RSSM să selecteze un candidat pentru funcţia de director al Institutului Agricol din Chişinău şi să-l prezinte CC al PC(b)M pentru aprobare[32]. Documentele disponibile, foarte lapidare în informaţii, indică asupra faptului că spre sfârşitul primului an de învăţământ, funcţia de director al Institutului o deţinea N.V. Neceaev, doctor în ştiinţe agricole şi conferenţiar universitar (MC (115) 1941, 1).

Director al Conservatorului de la Chişinău a fost numit David Gherşfeld, compozitor, dirijor, folclorist, care-şi făcuse studiile muzicale la Institutul de muzică şi teatru „Ludwig van Beethoven" din Odesa, după care s-a stabilit cu traiul în RASSM, unde a organizat Teatrul Naţional muzical-dramatic, Casa de educaţie artistică a Copiilor, Orchestra Simfonică a Copiilor şi prima Şcoală de muzică pentru copii din Tiraspol, director al căreia a fost până în anul 1940.

[29] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 63, ff. 156,158.
[30] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 63, ff. 161-162.
[31] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, ff. 43-48.
[32] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 47.

Cu mai multă sau mai puţină experienţă de organizare şi gestionare a unor instituţii de învăţământ superior, nou-numiţii directori au trebuit, în primul rând, să identifice şi să angajeze personalul ştiinţifico-didactic care să asigure procesul de formare profesională a studenţilor înmatriculaţi. Şcolile superioare care funcţionau în stânga Nistrului au trebuit să cedeze instituţiilor nou-înfiinţate la Chişinău unele cadre didactice. De exemplu, „osatura" corpului profesoral al Institutului Pedagogic din Chişinău au constituit-o absolvenţii şi foştii lectori de la Institutul Pedagogic din Tiraspol, printre care Macarie Radul, Natalia Agasieva, Semion Afteniuk, Serghei Galuşcenko, Terinte Golomoz, Nichita Kiricenko, Moise Ursul şi alţii (Бомешко 2005, 15). Dar pentru că persoanele transferate de la Institutul din Tiraspol nu puteau acoperi toate posturile la catedrele instituţiei de la Chişinău, autorităţile au fost silite să angajeze şi persoane originare din Basarabia, care absolviseră universităţi din România sau alte ţări europene şi care s-au repatriat în stânga Prutului sau au fost repatriaţi, după crearea RSSM. Unii dintre cei angajaţi aveau experienţă didactică în şcoala superioară, aşa cum erau Nicolae Moroşan şi Valentin Grimalski, alţii însă au fost angajaţi la catedrele şcolii superioare prin transfer din instituţii din învăţământul general, aşa cum a fost Grigore Dobândă (învăţător de matematică şi fizică în liceele din Chişinău până la 1940), Gerş Gleizer (învăţător de matematică şi director al gimnaziului evreiesc din Mărculeşti), Moisei Faerştein, Abraam Şterental şi alţii. De asemenea, autorităţile sovietice au început a căuta în instituţiile de învăţământ de pe teritoriul URSS persoane cu origini basarabene şi din alte teritorii ale RSSM, pentru a-i transfera la catedrele şcolilor superioare moldoveneşti, cazul lui Ivan Meşceriuk fiind unul simptomatic în acest sens. Ivan Meşceriuk, fiind angajat în anul academic 1939-1940 în calitate de conferenţiar şi şef al Catedrei de istorie a URSS la Institutul Pedagogic din Piatigorsk din regiunea Stavropol, a fost transferat în martie 1941 în aceeaşi funcţie la Institutul Pedagogic din Chişinău[33]. Spre sfârşitul primului an şcolar, colectivul celor două instituţii de învăţământ superior pedagogic de la Chişinău se conturase, aşa încât directorul Macarie Radul raporta cu mândrie într-un articol de ziar: „Personalu de profesori şi învăţători a institutelor noastre este de cvalificaţie nantă. Aişi avem 7 doctori în ştiinţi, 4 candidaţi în ştiinţi şi trii doţenţi" (MC (127) 1941, 3). Unele surse insistă asupra unei cifre de „peste 120 de cadre didactice" angajate la Institutul Pedagogic din Chişinău în anul de învăţământ 1940-1941 – număr care ni se pare mult peste posibilităţile RSSM. Dar în absenţa unui formular al statelor de personal sau a altor documente confirmatoare, numărul, dar şi calitatea angajaţilor la catedrele Institutului nu pot fi stabilite cu exactitate. În acelaşi timp, o bună parte a persoanelor, indicate drept angajate la Institutul Pedagogic din Chişinău, se regăsesc printre angajaţii Institutului Agricol din Chişinău, dar şi la Institutul Pedagogic din Tiraspol.

Corpul ştiinţifico-didactic al Institutului Agricol din Chişinău s-a format în mod similar celui de la Institutul Pedagogic, constituindu-se din persoane transferate de la Institutul de Horticultură din Tiraspol, din câţiva profesori ai Facultăţii de Agronomie de la Chişinău care au revenit în Basarabia după evenimentele din vara lui 1940, dar şi din persoane delegate la Chişinău din diferite regiuni ale URSS pentru a „construi" învăţământul agricol de tip sovietic. De exemplu, Lazari Dorohov, şef al Catedrei de fiziologie a plantelor la Institutul de Horticultură din Tiraspol, a fost transferat în aceeaşi funcţie la Institutul Agricol din Chişinău, la fel ca şi conferenţiarul Luca Maţiuk, vice-director pentru activitate ştiinţifico-didactică (Turiţă, Chirtoagă 2013, 58). Unii profesori şi asistenţi ai Facultăţii de Agronomie din Chişinău, precum şi alţi specialişti formaţi în universităţi europene, aşa ca Alexandru Kerdivarenko, Anton Ablov, Arnold Gabovici, Valentin Grimalski, Grigori şi Ecaterina Nica şi alţii, care, fiind originari din Basarabia, au fost angajaţi în anul 1940 la Institutul Agricol din Chişinău (Turiţă, Chirtoagă 2013, 58-59). Dar pentru că resursele umane locale erau insuficiente pentru activitatea celor două instituţii de învăţământ superior agricol din RSSM, autorităţile de stat şi de partid republicane se adresau Moscovei în octombrie 1940 să delege la Institutul Agricol din Chişinău nouă profesori, pentru a ocupa posturile de şefi ai catedrelor de zootehnie, viticultură, selecţie şi seminologie, protecţia plantelor, anatomia şi fiziologia animalelor, mecanizarea producţiei agricole, agricultură generală şi particulară, precum şi trei conferenţiari pentru predarea disciplinelor: fizică şi matematică, bazele marxism-leninismului şi fiziologia plantelor[34].

[33] Arhiva Universităţii de Stat din Moldova (AUSM), F. 1, inv. 5, d. 302, f. 5 vs.

[34] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 47.

Astfel, corpul profesoral al Institutului Agricol din Chişinău a fost completat şi cu persoane delegate din centre de cercetare şi de învăţământ agricol din URSS, printre care specialiştii în ştiinţe agricole şi biologice, profesorii universitari Vladimir Andreev, Акim Verbin, N. Oleandrov şi alţii (MC (115) 1941, 1). „Specialiştii", trimişi de Moscova în Moldova Sovietică, nu corespundeau întotdeauna profilului şi necesităţilor instituţiilor de la Chişinău sau Tiraspol. Directorul Institutului de horticultură de la Tiraspol menţiona pe un oarecare agronom Feofanov, care fusese trimis la Tiraspol de către Institutul de cercetări ştiinţifice în domeniul hidrotehnicii şi ameliorării, dar pentru că nu s-a găsit niciun post la catedră pentru „trimisul Moscovei", el a fost trimis înapoi. Cazul Feofanov nu a fost unul singular, pentru că directorul Alexandr Bannik spunea că poate aduce foarte multe exemple de acest fel[35]. Pe de altă parte, conform hotărârilor guvernului sovietic, „specialiştii" delegaţi la Institut din diferite regiuni ale URSS trebuiau asiguraţi prioritar cu apartamente în Chişinău. Promisiunea unui spaţiu locativ individual, pe lângă ordinul de deplasare, era una dintre metodele de a ademeni profesori şi cercetători reputaţi în instituţiile de învăţământ superior moldoveneşti. Cu toate acestea, autorităţile locale de la Chişinău nu se grăbeau să execute deciziile superiorilor, amânând să ofere profesorilor invitaţi apartamentele promise de organele republicane, aşa cum a fost cazul semnalat în iunie 1941 de Biroul CC al PC(b)M în privinţa profesorilor invitaţi la Institutul Agricol de la Chişinău.

Nici împreună cu specialiştii veniţi din afara RSSM nu s-a putut soluţiona problema cadrelor la cele două instituţii de învăţământ superior agricol. Invitat la primul congres al PC(b)M, directorul institutului de la Tiraspol menţiona că „ambele institute sunt bolnave de aceeaşi boală – deficitul de cadre pentru pregătirea cadrelor" şi propunea forului de partid să fuzioneze cele două instituţii până la începutul anului de studii 1941-1942 şi să-şi concentreze atenţia spre organizarea unui singur institut agricol. Doar în acest mod, susţinea directorul Bannik, „institutul poate fi completat cu cadre ştinţifico-didactice calificate şi se poate soluţiona problema selecţiei cadrelor pentru pregătirea cadrelor"[36]. Alexandr Bannnik propunea şi o cale de fuziune a celor două şcoli superioare agricole.

Contingente de studenţi. De unde?

Informaţiile cu privire la numărul de studenţi care au urmat studiile în şcolile superioare din RSSM în anul de învăţământ 1940-1941, pe lângă faptul că sunt lapidare, mai sunt şi contradictorii, uneori, documente emise de aceeaşi autoritate, semnate la aceeaşi dată, indică un număr diferit de studenţi. Primul document, în care este indicat numărul de studenţi în şcolile superioare moldoveneşti, este o listă întocmită de un şef al administraţiei guvernului RSSM. Funcţionarul nu precizează numărul de studenţi pentru fiecare instituţie de învăţământ, dar indică totalul studenţilor pe grupuri de şcoli superioare. Astfel, aflăm că la 1 ianuarie 1941, în instituţiile de învăţământ superior din RSSM îşi făceau studiile 3 402 studenţi, 482 de studenţi erau înmatriculaţi la cele două şcoli superioare agricole, 648 – la institutele pedagogice de la Tiraspol şi Chişinău, 364 de studenţi – la cele două institute învăţătoreşti, 1760 – la institutele pedagogice cu frecvenţă redusă din Tiraspol şi Chişinău şi 148 de studenţi – la Conservatorul de Stat din Chişinău[37]. Puţin peste o lună, la 6 februarie 1941, Mihail Borodin raporta primului congres al comuniştilor din RSSM că în instituţiile de învăţământ superior şi mediu de specialitate (*sic!*) sunt înmatriculaţi 1699 de studenţi[38]. Chiar dacă admitem că secretarul de partid nu i-a luat în calcul şi pe studenţii de la secţiile cu frecvenţă redusă, diferenţa dintre numărul de studenţi în şcolile superioare este foarte mare, mai ales dacă ţinem cont şi de faptul că instituţii de învăţământ mediu de specialitate erau mult mai multe decât cele de învăţământ superior. Spre sfârşitul anului de învăţământ, un inspector al comisariatului pentru învăţământ menţionează că „în institutele pedagojişe şi de învăţători învaţă amu 963 de oameni [...]" (MC (116) 1941, 2) – o cifră care face o diferenţă de 49 de persoane faţă de numărul de 1012 de studenţi indicaţi de funcţionarul guvernului, menţionat mai sus. În acest caz, diferenţa nu este exagerată şi putem admite că reducerea numărului de studenţi din ianuarie până în mai poate fi pusă pe seama abandonului academic. Astfel, sursele disponibile, contradictorii de multe ori, nu ne permit să stabilim nici cu o aproximaţie rezonabilă numărul de studenţi înmatriculaţi la instituţiile

[35] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 40, f. 90.
[36] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 40, f. 91.
[37] ANRM, F. 2848, inv. 2, d. 1, ff. 7-10.
[38] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 41, f. 10, 13-14.

de învăţământ superior, care au funcţionat la Chişinău şi Tiraspol în anul academic 1940-1941. Nici în cazul instituţiilor luate în parte, situaţia nu poate fi desluşită cu certitudine. Sursele disponibile indică o situaţie mai clară doar pentru Conservatorul din Chişinău. Prin planul de admitere, Conservatorul trebuia să înmatriculeze 160 de persoane la anul I[39], dar aflăm că la 1 ianuarie 1941 la această instituţie de învăţământ superior muzical îşi făceau studiile doar 148 de studenţi[40]. În celelalte cazuri, dispunem de informaţii disparate şi fragmentare, care nu ne-au permis să identificăm nici măcar numărul de studenţi înmatriculaţi la anul I în 1940 şi nici numărul total de studenţi pe instituţie în parte. La crearea Institutului Pedagogic din Chişinău, instituţiei i-a fost stabilit un plan de admitere de 420 de studenţi[41]. Autorităţile sperau că, eliberând studenţii din RSSM (de rând cu cei din republicile baltice) de taxele de studii[42] şi acordându-le burse pe tot parcursul anului de studiu[43], vor reuşi să provoace interesul tinerilor basarabeni pentru învăţământul sovietic şi, astfel, să facă posibilă înmatricularea studenţilor în şcolile superioare moldoveneşti conform planurilor de admitere. Dar, declarând şcoala obligatorie, universală şi gratuită, transformări atât de radicale şi într-un termen atât de scurt, autorităţile nu au putut să aducă în bănci nici măcar toţi copiii de vârstă şcolară. La începutul lunii octombrie 1940, arătându-se indignat de „atitudinea neserioasă" a autorităţilor locale, cărora li s-a delegat responsabilitatea de organizare a şcolilor sovietice şi de şcolarizare a copiilor în judeţele şi raioanele republicii, CC al PC(b)M constată că în mai multe judeţe ale RSSM „frecvenţa elevilor variază de la 40 la 67%"[44]. Astfel, puţinii copii şcolarizaţi, pe de o parte, şi aşa-zisa „necorespundere" declarată a studiilor româneşti cu necesităţile şcolii sovietice, pe de altă parte, nu puteau crea acel bazin de recrutare a studenţilor pentru instituţiile de învăţământ superior de tip sovietic într-un timp atât de scurt, dar nici nu dădeau curaj tinerilor să se avânte într-o şcoală necunoscută şi neexperimentată.

Pe deasupra, putem bănui ca întemeiat că originarii din Basarabia, care manifestau interes pentru studii superioare la Institutul Pedagogic din Chişinău, erau obligaţi să facă o declaraţie de ostilitate faţă de Statul Român în textul autobiografiilor pe care trebuiau să le prezinte obligatoriu în dosarul de admitere. Această obligativitate, se prea poate, că a redus şi mai mult interesul tinerilor din Basarabia pentru şcoala superioară sovietică, or în „Tabloul de indivizi de origine Basarabeni, Creştini, care s'au manifestat, vădit şi prin scris, contra Statului Român, cu ocazia înscrierilor la Facultăţile Ped Institutului din Chişinău prin avtobiografii proprii", întocmit de Inspectoratul de poliţie al or. Chişinău la începutul anului 1941, sunt înscrişi doar 19 basarabeni[45]. Dosarul de arhivă al Inspectoratului de poliţie al or. Chişinău păstrează doar câteva „avtobiografii" şi cereri de înscriere la concursul de admitere la diferite facultăţi ale Institutului Pedagogic din Chişinău – atât la secţia cu frecvenţă, cât şi la frecvenţă redusă, sau „fără frecvenţă" în limbajul epocii. Astfel, acest „Tablou" poliţienesc ne obligă să constatăm că, deşi regimul comunist declara că „în vremea domnirii ocupanţilor români" tinerii din Basarabia „pute numa să jisăză" să înveţe în instituţii de învăţământ superior, iar puterea sovietică „a dischis în larg uşile aşezămînturilor [...] superioare pentru tinerimea truditoare" (MC (113) 1941, 1) din RSSM, în anul de învăţământ 1940-1941 la Institutul Pedagogic din Chişinău au fost înmatriculaţi un număr infim de originari din Basarabia, dacă raportăm cei 19 candidaţi la studii la numărul declarat de studenţi înmatriculaţi în şcolile superioare pedagogice în acest an.

Nu dispunem de vreun document care să indice expres asupra numărului şi tipului de facultăţi ce au funcţionat la Institutul Agricol din Chişinău în anul academic 1940-1941, asupra numărului de studenţi înmatriculaţi la anul I, precum şi a numărului total de studenţi care şi-au făcut studiile în acest an, deşi în documentul semnat la 21 august 1940, guvernul de la Moscova „permitea" crearea Institutului cu trei facultăţi – agronomie, viticultură şi zootehnie[46]. În altă sursă găsim că

[39] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 6, f. 43-48.
[40] ANRM, F. 2848, inv. 2, d. 1, ff. 7-10.
[41] ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 2, f. 142.
[42] Conform art. 121 al Constituţiei staliniste (1936), extinse în RSSM după anul 1940, statul sovietic asigura tuturor cetăţenilor săi, fără deosebire de origine socială şi etnică, dreptul la o educaţie gratuită în limba maternă, inclusiv în învăţământul superior. Dar, prin hotărârea din 26 octombrie 1940, SCP al URSS a introdus taxe pentru şcolarizare în clasele superioare ale şcolilor medii şi în instituţiile de învăţământ superior ale URSS şi a modificat procedura de acordare a bursei, încălcând principiul constituţional al gratuităţii învăţământului.
[43] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 38, f. 28.
[44] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 8, ff. 27.
[45] ANRM, F. 680, inv. 1, d. 4250, f. 1.
[46] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 39, f. 25.

„Institutul săteano-gospodăresc din Chişinău" asigura formarea cadrelor pentru agricultura RSSM „în domeniul agronomiei, pomiculturii şi legumiculturii, viticulturii şi zootehniei" (MC (118) 1941, 4), domenii care, de fapt, se încadrează în cele trei facultăţi care ar fi fost create în cadrul Institutului. Nici în anunţul cu privire la admiterea studenţilor în anul 1941-1942 nu sunt indicate facultăţile sau, cel puţin, specialităţile pentru care pot candida cetăţenii la Institutul Agricol din Chişinău. „Înştiinţarea", publicată în mai multe rânduri în ziarul „Moldova Socialistă", anunţa pe tinerii de la 17 la 35 de ani cu „studii nijloşii complecte" să depună dosarele pentru a fi admişi la Institut, care pregăteşte „agronomi-agricultori, agronomi în ramura grădinăritului şi legumăritului, agronomi viticultori şi zootehnişi" (MC (118) 1941, 4). Tot dintr-un articol de ziar aflăm că la Facultatea de agronomie au fost înmatriculaţi „toţi doritorii" şi că în anul de studii 1940-1941 doar 36 de studenţi îşi urmau studiile la această facultate (MC (126) 1941, 2). Documentele cunoscute nu ne oferă informaţii cu privire la numărul de studenţi la alte facultăţi ale Institutului Agricol sau la alţi ani de studii. Istoricul Ion Chirtoagă susţine că Institutul Agricol din Chişinău avea în anul 1940-1941 „mai puţin de 260 de studenţi" (Turiţă, Chirtoagă 2013, 63), cifra fiind dedusă foarte amalgamat de autor din informaţiile pe care le-a avut la dispoziţie, dar pe care nu o putem lua în considerare, întrucât nu dispunem de documente confirmative.

Tot în articolul de ziar pomenit mai sus, se mai menţionează că la aceeaşi facultate ar exista şi o grupă de studenţi la anul doi, dar fără a indica câţi studenţi formează grupa academică respectivă. Într-un alt articol, semnat de directorul N.V. Neceaev, acesta susţine că „studenţi din cursurile IV şi V" (fără a indica facultatea) au fost trimişi „în ajutoru colhozurilor nou organizate, SMT şi sovhozuri" (MC (115) 1941, 1), astfel indicând asupra faptului că Institutul Agricol organiza formare profesională la toţi anii de studii. Dar cine erau aceşti studenţi, de unde au fost aduşi la Chişinău şi din ce instituţii au fost recrutaţi – se prea poate să aflăm din documentele care trebuie să fie depozitate în arhivele ruseşti.

Totodată, Institutul de Horticultură de la Tiraspol, lăsat fără o bună parte din cadrele didactice calificate, s-a redus până la o facultate, care pregătea în continuare agronomi-horticultori. Şi, în timp ce corespondenţii ziarelor republicane, lectorii şi studenţii instituţilor lăudau în exces sistemul de învăţământ agricol sovietic şi posibilităţile pe care le deschid studiile la cele două instituţii (MC (109) 1941, 4; (113) 1941, 1; (115) 1941, 1), directorul Institutului de la Tiraspol considera ineficient acest sistem, pe care îl vedea drept unul foarte îngust, raportat la nevoile agriculturii din RSSM. Astfel, directorul Bannik considera că, la etapa de dezvoltare a „economiei socialiste" în RSSM, nu va fi suficientă doar fuziunea celor două institute şi este nevoie de o fuziune şi a facultăţilor, care sunt prea multe şi au un profil îngust. Directorul propunea ca cele patru facultăţi (!), care existau în primăvara anului 1941 la Chişinău şi Tiraspol, să se reorganizeze în două entităţi cu un spectru mai larg de pregătire a specialiştilor în domeniul agricol: o facultate „cu înclinaţie spre agronomie şi creşterea vitelor, astfel încât agronomul dintr-un colhoz să se poată ocupa şi de cultivarea plantelor, dar şi de creşterea animalelor", şi a doua facultate – „specializată în pregătirea agronomilor specializaţi în grădinărit, legumicultură, cultivarea tutunului, sfeclei de zahăr, viticulturii şi mai este de dorit ca aceşti specialişti să cunoască şi să se poată ocupa şi de procesarea produselor agricole şi de vinificaţie"[47]. Nicio rezoluţie dintre cele adoptate de primul congres al comuniştilor din Moldova Sovietică nu se referă la vreo reorganizare a celor două instituţii de învăţământ agricol, iar faptul că în primăvara şi vara anului 1941 direcţia Institutului de la Tiraspol a organizat o campanie amplă de admitere pentru anul de studii 1941-1942 indică asupra existenţei nepericlitate a Institutului de Horticultură de la Tiraspol, în paralel cu cel agricol de la Chişinău.

În privinţa informaţiilor despre studenţii înmatriculaţi pentru anul de studii 1940-1941 în instituţiile pedagogice, acestea sunt şi mai fragmentare. Lista instituţiilor de învăţământ, elaborată de guvernul republican pentru începutul anului 1941, indică 648 de studenţi la cele două institute pedagogice şi încă 364 la Institutul învăţătoresc din Chişinău[48] – probabil, toţi admişi la învăţământul cu frecvenţă, or documentul menţionează încă două institute pedagogice, dar cu organizarea studiilor prin frecvenţă redusă. Cele două instituţii din urmă, către 1 ianuarie 1941, înmatriculaseră 1760 de studenţi[49]. Aici trebuie să menţionăm faptul că studenţii, care

[47] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 40, f. 89-92.
[48] ANRM, F.2848, inv. 2, d. 1, f. 9.
[49] ANRM, F.2848, inv. 2, d. 1, f. 9.

urmau studiile la secţiile/institutele cu frecvenţă redusă, erau persoane angajate în activităţi de muncă, în cazul nostru – în şcoli şi alte instituţii de învăţământ, dar fără studiile corespunzătoare.

Autorii istoriei Institutului Pedagogic de la Chişinău susţin că pentru cele 420 de burse oferite prin planul de admitere în 1940 au candidat 950 de persoane (Universitatea 2000, 8), dar nu ne arată şi câţi studenţi au fost înmatriculaţi *de facto*. Aproape în aceeaşi manieră procedează şi autorii istoriei Institutului Pedagogic de la Tiraspol, care, probabil, din lipsă de surse, nu menţionează vreun număr de studenţi care să-şi fi făcut studiile la această instituţie. Dar pentru că cei din urmă istorici indică faptul că în anul 1934 la Institutul Pedagogic de la Tiraspol învăţau 389 de studenţi şi că 100 de studenţi au absolvit facultăţile instituţiei în anul 1940 (Бомешко 2005, 14), suntem tentaţi să presupunem, prin extindere, că, în anul de învăţământ 1940-1941, la instituţia respectivă erau înmatriculaţi circa 300 de studenţi, cifra însumând studenţii de la ambele instituţii pedagogice din Tiraspol.

Cu o durată a studiilor de patru ani, Institutul pedagogice de la Chişinău pregătea, ca şi cel de la Tiraspol, învăţători pentru clasele a VIII-a – a X-a ale şcolilor medii, pentru instituţiile medii de specialitate, rabfakuri[50] şi şcoli pedagogice. În timp ce secţia cu frecvenţă a Institutului de la Chişinău fusese organizată în patru facultăţi – ştiinţe ale naturii, istorie şi geografie, limbi şi literaturi şi facultatea de fizică şi matematică (MC (104) 1941, 4), iar secţia cu frecvenţă redusă[51] - în cinci facultăţi – limbă şi literatură, istorie, geografie, fizică şi matematică şi ştiinţe ale naturii (MC (104) 1941, 4), Institutul pedagogic de la Tiraspol şi-a păstrat structura anterioară, cu cinci facultăţi la ambele forme de organizare a învăţământului – Facultatea de istorie, de geografie, de ştiinţe ale naturii, de fizică şi matematică şi de limbă şi literatură. Cea din urmă facultate organiza studiile – de altfel, ca şi la Institutul din Chişinău – la două secţii – „moldovenească şi rusă" (MC (104) 1941, 4). Cele două institute învăţătoreşti erau organizate în secţii, cu scopul de a pregăti, timp de doi ani, învăţători pentru clasele a V-a – a VII-a ale şcolilor medii şi de şapte clase la specialităţile de bază: fizică, matematică, geografie, ştiinţe ale naturii şi altele (MC (121) 1941, 2).

Constituţia stalinistă (1936) asigura cetăţenilor sovietici dreptul la educaţie gratuită în limba maternă, inclusiv în şcoala superioară. Iar anunţurile despre admiterea studenţilor la şcolile superioare din RSSM, care erau redactate şi în „limba moldovenească", şi în limba rusă, şi informau candidaţii la studii că fiecare facultate a institutelor pedagogice au două secţii: „O secţie de predare în limba moldovenească şi o secţie de predare în limba rusă" (MC (108) 1941, 4) şi că, pe lângă examenele la disciplinele de profil, vor susţine examene de admitere şi la „limba moldovenească", şi la limba rusă (MC (104) 1941, 4; (108) 1941, 4). În schimb, persoanele care optau pentru a fi înmatriculaţi la Institutul Agricol din Chişinău urmau a fi examinate la „limba maternă" (MC (118) 1941, 4). Considerăm că învăţământul superior din RSSM nu se putea realiza în limba română, chiar şi în „secţiile cu predare în limba moldovenească", cel puţin din două motive: în primul rând, pentru că personalul didactic şi ştiinţifico-didactic angajat, care au asigurat procesul de învăţământ în şcolile superioare din RSSM în anul de studii 1940-1941, erau, în mare parte, vorbitori de limbă rusă, iar cadrele originare din fosta RASSM, care fuseseră educate în instituţii de învăţământ sovietice şi ruse, vorbeau o limbă română impregnată cu regionalismele specifice nativilor din stânga Nistrului şi puternic rusificată. Doar puţinele persoane cu studii în universităţile româneşti sau în alte universităţi europene, care au locuit în perioada interbelică în România, ar fi putut asigura un proces didactic în limba română. În rândul al doilea, chiar dacă ar fi existat cadre didactice care să fi predat în limba română, literatura didactică şi ştiinţifică de care dispuneau bibliotecile şcolilor superioare din Moldova Sovietică, fiind adusă la Chişinău din centre ştiinţifice şi de învăţământ din URSS, era în limba rusă.

În loc de încheiere

Misiunea instituţiilor de învăţământ superior pedagogic cu şi fără frecvenţă era „făurirea inteligheţiei sovietice" şi crearea unui „contin-

[50] *Rabfak*/Facultate muncitorească – instituţie de învăţământ în sistemul educaţional sovietic, care pregătea muncitorii şi ţăranii pentru admitere în instituţiile de învăţământ superior. Aşa se numeau neoficial şi secţiile de pregătire ale şcolilor superioare, care pregăteau tinerii din zonele rurale şi muncitorii pentru învăţământul superior. Absolvenţii rabfak-urilor erau înmatriculaţi la studii în instituţiile de învăţământ superior fără a susţine examene de admitere.

[51] Considerăm că „Institutul Pedagogic din Chişinău cu frecvenţă redusă", despre care vorbesc funcţionarii de la guvern, nu era altceva decât o secţie în cadrul Institutului Pedagogic de la Chişinău, şi nu o instituţie separată, la fel cum şi institutele învăţătoreşti de la Chişinău şi Tiraspol erau parte componentă a celor pedagogice.

ghent nou de învăţători", a „armiei învăţătătorilor din Moldova", care „să şie în stare să înveţe pe copchii noştri astfel, cum o şere epoha noastră soţialistă [...] în duhu comunizmului" (MC (116) 1941, 2). Analiza surselor la care am avut acces ne determină să susţinem că, din momentul instaurării la Chişinău, regimul şi-a concentrat toată atenţia şi diligenţa spre educarea şi reeducarea studenţilor şi învăţătorilor în „duhu comunismului", spre ideologizarea lor şi crearea unui sentiment puternic de ostilitate şi a unei atitudini duşmănoase faţă de tot ce este românesc, chiar înainte de a se preocupa de formarea lor profesională. Concluzia este probată de toată suma activităţilor de înfiinţare şi organizare a funcţionării instituţiilor de învăţământ superior, inclusiv de multitudinea de comparaţii între şcoala sovietică şi cea românească, care preced orice hotărâre sau informaţie despre învăţământul superior din Moldova Sovietică. Studenţilor li se inocula – pe toate căile şi prin toate mijloacele tradiţionale regimului – „superioritatea" sistemului sovietic, în comparaţie cu „asuprirea boierilor şi capitaliştilor români". Aceştia erau convocaţi în tot felul de şedinţe şi adunări – fie cu ocazia deschiderii anului şcolar, fie pentru a-i anunţa despre „grija" statului sovietic pentru studenţii din Basarabia, despre faptul că au fost eliberaţi de plata taxei de şcolarizare – sau adunări ale organizaţiilor comsomoliste şi multe altele, în care au fost obligaţi să se înscrie studenţii şcolilor superioare – „MOPR[52], SVB[53], OSOaviahim[54]" (MC (115) 1941, 1).

Regimul sovietic avea elaborat un parcurs de formare foarte clar pentru studenţii sovietici, care trebuia să fie şi destul de solicitant, astfel ca studenţii să nu dispună de timp liber pe care să-l poată exploata în alte scopuri decât educarea şi reeducarea de tip comunist. În scopul creării „omului nou", aproape toţi studenţii de la Institutul Agricol din Chişinău fuseseră înscrişi până în primăvara anului 1941 în organizaţiile comsomoliste şi „obşteşti" instituţionale, orăşeneşti şi republicane şi au fost „convinşi" să adere cu rapiditate la diferite activităţi extracurriculare, numite „şercuri". Unele activităţi erau organizate cu misiunea de a iniţia tinerii în cercetarea ştiinţifică sau tehnică, aşa cum erau cele de „botanică, fiziolojie, zoolojie, radio ş.a.", iar altele erau organizate, în funcţie de interesele studenţilor, precum „şercul de motoţâclişti şi alte şercuri de apărare" (MC (113) 1941, 1), la institutele din Chişinău. Activităţile extracurriculare, organizate de direcţia institutelor, de organizaţiile de partid şi comsomoliste, urmau să educe tânăra generaţie a Moldovei Sovietice în spiritul „materialelor Congresului al XVIII-lea al PC(b) din toată Uniunea, a Constituţiei URSS şi a Cursului scurt de istorie a partidului" şi să-i „lumineze" asupra problemelor care există în lume[55]. De asemenea, direcţia instituţiilor de învăţământ şi organizaţiile primare de partid trebuiau să organizeze „întrecerea socialistă" a studenţilor pentru cea mai bună reuşită academică, iar din rândul studenţilor eminenţi să identifice lideri comsomolişti şi „tovarăşi loiali", cu ajutorul cărora să poată „demasca elementele duşmănoase" din rândul studenţilor şi al cadrelor ştiinţifico-didactice, precum şi să-i folosească în calitate de agitatori în campaniile electorale pentru alegerile în Sovietul Suprem şi pentru răspândirea ideilor comuniste.

Disciplinele ideologice, obligatorii în sistemul de învăţământ superior sovietic, aveau şi un rol instituţionalizat de formator al „noului tineret" şi de garant al „însuşirii bolşevismului" în termene scurte de către studenţii din RSSM. Autorităţile de partid examinau cu mare atenţie candidaturile cadrelor didactice, care urmau să-i înveţe pe studenţi marxism-leninismul în instituţiile de învăţământ superior de la Chişinău, dar şi de la Tiraspol. Nu doar directorii şcolilor superioare, dar şi şefii de catedre şi profesorii de marxism-leninism erau aprobaţi în funcţii de către biroul

[52] *Organizaţia Internaţională pentru Asistenţa Luptătorilor Revoluţiei* (МОПР/Международная организация помощи борцам революции) – organizaţie caritabilă comunistă (1922-1948), omolog politic şi comunist al Crucii Roşii. În mod oficial, MOPR era organizaţie nepartizana, misiunea căreia era să ofere asistenţă juridică, morală şi materială victimelor persecuţiilor politice din diferite ţări. A oferit asistenţă financiară şi materială revoluţionarilor de stânga, în primul rând, comuniştilor condamnaţi în întreaga lume.

[53] *Uniunea Ateilor Militanţi* (alte denumiri: Uniunea Ateilor; Societatea Prietenilor ziarul „Ateul") (СВБ/ Союз воинствующих безбожников) – organizaţie ateistă de masă, creată în anul 1925 în URSS, cu misiunea de a lupta împotriva religiei şi a tuturor formelor de manifestare a credinţelor religioase şi de propagandă a ateismului. Activitatea Uniunii a încetat odată cu începerea războiului sovieto-german.

[54] *Societate sovietică pentru asistenţă apărării, construcţiei aeronautice şi chimice* (ОСО/ОСОАвиахим/ Общество содействия обороне СССР/Общество содействия обороне, авиационному и химическому строительству) – organizaţie social-politică sovietică de apărare, care a existat în perioada 1926-1948. Este organizaţia predecesoare a DOSAAF-ului.

[55] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 43-48.

CC al PC(b)M şi confirmaţi în posturi la Moscova. Astfel, de abia după discuţia biografiei şi a activităţii de partid, Fiodor Niţuleac este confirmat, în primăvara anului 1941, în calitate de şef al Catedrei de marxism-leninism la Institutul Agricol din Chişinău[56]. În acelaşi mod au ocupat posturile de lector la catedra de marxism-leninism şi ceilalţi membri – Semion Neceaev[57] şi Semion Platonov[58], care au fost aprobaţi de autoritatea de partid republicană, de rând cu şeful lor şi apoi confirmaţi de autoritatea republicană în domeniu. Profesorii de la Institutul Agricol şi de la cel pedagogic din Chişinău menţionează, în mai multe rânduri, în ziarul republican că la toate facultăţile se acordă „o osăghită băgare de samă" însuşirii „temeliilor marximului-leninismului" (MC (115) 1941, 1), care, deşi este o disciplină nouă pentru majoritatea studenţilor, a suscitat un interes deosebit în rândul lor. Mai mult decât atât, această disciplină, susţinea directorul Macarie Radul, „ajută la însuşirea şi înţălejerea şi mai bună a şelorlante disţiplini" (MC (127) 1941, 3). Şi cadrele didactce de la Institutul Pedagogic din Tiraspol considerau că studenţii sunt mai sârguincioşi la studii, pentru că studiază economia politică şi „ştiinţele marxizmului-leninizmului" (MC (126) 1941, 2).

Atenţia ieşită din comun pentru castitatea ideologică şi partiinică a cadrelor didactice, responsabilizate cu predarea marxim-leninismului, dar şi rigoarea atitudinii faţă de disciplinele ideologice, faţă de educarea tinerilor prin implicarea în cât mai multe activităţi extracurriculare cu tentă ideologică, sunt încă un argument care demonstrează că fondarea masivă a şcolilor superioare în dreapta Nistrului, după 1940, avea un caracter mai degrabă şi mai mult propagandistic şi ideologic, decât utilitar şi că prima misiune a acestor instituţii era „de a creşte din tinerimea noastră patrioţi devotaţi fără marjină zădirii soţializmului şi partidului lui Lenin-Stalin" (MC (127) 1941, 3).

Bibliografie

Anuarul 1940: Anuarul Chişinăului pe anul 1940 (alcătuitori: Al. Terziman şi I. Kalughin) (Chişinău 1940).

Boldur 1992: Al. Boldur, Istoria Basarabiei (Bucureşti 1992).

Mustaţă, Ciocanu 2020: S. Musteaţă, S. Ciocanu, Galeria subterană de sub clădirea Academiei de Muzică, Teatru şi Arte Plastice din Chişinău. In: Identităţile Chişinăului: oraşul subteran. Materialele Conferinţei Internaţionale „Identităţile Chişinăului", ediţia a VI-a, 24-25 octombrie 2019 (Chişinău 2020), 55-66.

Pasat 2011: V. Pasat, RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940-1953) (Chişinău 2011).

Ţăranu 2010: M. Ţăranu, Degradarea sistemului de învăţământ, mass-media şi persecuţiile religioase din Moldova de la est de Prut în timpul primei ocupaţii sovietice (1940-1941) (Sibiu 2010).

Turiţă, Chirtoagă 2013: S. Turiţă, I. Chirtoagă, Istoria Universităţii Agrare de Stat din Chişinău (Chişinău 2013).

Universitatea 2000: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chişinău (1940-2000), Aut.: V. Barbulat, Gh. Bîrcă, B. Vizer et al. (Chişinău 2000).

Андрус 1951: О.Г. Андрус, Скице дин история школилор Басарабией ши РСС Молдовенешть ын ынтыя жумэтате а вакулуй XX (Кишинэу 1951).

Бомешко 2005: Б.Г. Бомешко, История Приднестровского государственного университета им. Т.Г. Шевченко (1930-2005) (Тирасполь 2005).

Буторина и др. 2005: М.А. Буторина, И.К. Стратиевская, К.В. Стратиевский, В.А. Хохолов, Ректоры Приднестровского государственного университета им Т.Г. Шевченко (Тирасполь 2005).

Крачун 1985: Т.А. Крачун, Развитие школы и педагогической мысли в Молдавии (Кишинев 1985).

MC (21) 1940: Молдова Социалистэ, № 21, 20 октябрь, 1940.

MC (104) 1941: Молдова Социалистэ, № 104 (184), 5 май 1941.

MC (108) 1941: Молдова Социалистэ, № 108 (188), 10 май 1941.

MC (109) 1941: Молдова Социалистэ, № 109 (189), 11 май 1941.

MC (113) 1941: Молдова Социалистэ, № 113 (193), 16 май 1941.

MC (115) 1941: Молдова Социалистэ, № 115 (195), 18 май 1941.

MC (116) 1941: Молдова Социалистэ, № 116 (196), 13 май 1941.

MC (118) 1941: Молдова Социалистэ, № 118 (198), 22 май 1941.

[56] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 63, f. 163.
[57] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 63, f. 165.
[58] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 63, f. 166.

MC (121) 1941: Молдова Социалистэ, № 121 (201), 25 май 1941.
MC (126) 1941: Молдова Социалистэ, № 126 (206), 31 май 1941.
MC (127) 1941: Молдова Социалистэ, № 127 (207), 1 июнь 1941.

Establishment of the soviet higher education system in MSSR (1940-1941)

Keywords: communist regime, national policy, MSSR, higher educational institutions, Chişinău Agricultural Institute, Chişinău Pedagogical Institute, Tiraspol Pedagogical Institute.
Abstract: The Sovietization process, initiated after the annexation of Bessarabia and the creation of the MSSR in the summer of 1940, also included the expansion of the Soviet-style education system in the newly acquired territories, including the creation of an impressive number of higher educational institutions. Besides the working high schools in the former territories of MASSR, two pedagogical higher educational institutions, an agricultural institute, and a music high school were created on the right bank of the Dniester, all taking over the patrimony of interwar educational institutions and making use of the Romanian educational traditions. The analysis of the connection between the Soviet propagandistic statements about a "Moldovan" and universal high school, free of charge and the organization of studies in the "mother tongue" and the planning of the Soviet higher institutions according to the realities after the first annexation of Bessarabia, convinced the author of the research about the control of the propaganda and political-ideological elements over the professional elements of the higher education system of the MSSR.

Становление советской системы высшего образования в МССР (1940-1941)

Ключевые слова: коммунистический режим, национальная политика, МССР, высшие учебные заведения, Кишиневский сельскохозяйственный институт, Кишиневский педагогический институт, Тираспольский педагогический институт.
Резюме: Процесс советизации, начатый после аннексии Бессарабии и создания МССР в 1940 г., включал также и распространение советской системы образования на новообретенных территориях, в том числе создание высших учебных заведений. Параллельно действующим в бывшей МАССР вузам, на правом берегу Днестра были созданы два педагогических вуза, сельскохозяйственный институт и консерватория. Советские высшие учебные заведения переняли и эксплуатировали все имущество существовавших в межвоенный период учебных заведений, а также и традиции румынского профессионального образования. Результаты анализа соотношения между советскими пропагандистскими заявлениями о «молдавской» высшей школе, о всеобщем образовании, о бесплатности всех видов образования и обучении на родном языке с реалиями организации и функционирования этих советских вузов после первой аннексии Бессарабии обязывают автора исследования констатировать преобладание политико-идеологического характера этого процесса создания системы высшего образования в МССР в 1940-1941 гг.

23.04.2021

Dr. Liliana Rotaru, Facultatea de Istorie şi Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova. str. Mateevici 60, MD-2009, Chişinău, Republica Moldova, https://orcid.org/0000-0002-3051-5721, e-mail: lilianaefrim@gmail.com